

UN ECOU DE ISTORIE TÎRGOVIȘTEANĂ ÎN PICTURA LUI THEODOR AMAN

MARIN-PETRE CONSTANTIN

În Theodor Aman trebuie să vedem marele artist patriot al secolului nouăsprezece, care a realizat în pictură imaginea dramatică a istoriei noastre naționale, neîncetata luptă pentru independență și reacția populară legitimă, față de nesfârșitele vânzări de țară, din care el a făcut act etic și estetic ; ca și atîția cărturari și scriitori, care au publicat texte de cronici și au scris ei înșiși literatură istorică. În Aman trebuie să vedem deschizătorul de drumuri, ctitorul, pionierul și animatorul.

Zbuciumata istorie a vechii capitale a Țării Românești este prezentă în mai toate compozițiile sale. În relatarea de față ne vom opri numai asupra unor coordonate ale lucrării — „Boierii surprinși la ospăț de trimișii lui Vlad Țepeș“ — fără a avea pretenția epuizării problemelor ce ridică, dar pe care o considerăm realizarea sa de seamă și una dintre cele mai reprezentative din toată pictura secolului. Aici, ideea informației de cronică se transformă total în idee plastică specifică, de mare respirație epică, susținută cu tot ce-i ofereau atunci mijloacele picturale. Așa zisele personaje istorice și întreaga recuzită, ajung motive plastice de mare expresivitate. Individualitatea modelului folosit, tipul de erou, costumul și cadrul în care plasează imaginea, devin elemente de sugestie, în care amănuntul nesemnificativ este total absorbit.

Tablou de absolută maturitate, a impus autorului o îndelungată meditație — circa douăzeci de ani¹, — timp în care a realizat mai tot ansamblul său de compoziții pe tema istoriei naționale, care s-au constituit în tot atîtea trepte, pe un suîș al înțelegerilor plastice și de atitudine.

Cele două variante ale ideii — un desen reprezentînd femei și bărbați lucrînd la construcția cetății Poenari și o acuarelă în care se înfățișează un convoi de captivi escortați de oșteni, într-un drum pe lîngă imaginea unui oraș medieval, cu elemente de arhitectură tîrgovișteană — au fost

¹ **Radu Bogdan.** „Theodor Aman“ monografie. Editura de Stat pentru Literatură și Artă. Ed. 1955, pagina 89.

tatonări directe asupra compoziției de mai târziu, pentru care Aman căuta expresia plastică a confruntării directe și nu epilogul. Opțiune către care l-a condus aversiunea față de evoluția politicianismului contemporan artistului, aversiune pe care a demonstrat-o ori de câte ori a avut prilejul și la care raportează de fapt conținutul tabloului.

În lucrări anterioare, ca — „Bătălia de la Giurgiu“, „Bătălia de la Călugăreni“, „Solii turci la Vlad Țepeș“ — aceasta localizată tot la Tirgoviște — inclusiv alte lucrări, el rămîne într-o oarecare măsură în ilustrativ, deși din toată pictura lui răzbate o chemare la demnitate și la independență. Însă în tabloul citat, devansează mult acest stadiu, mai ales sub aspectul imaginii plastice și astfel poate să dea conținutului multiple sensuri. Coboară din istorie în contemporaneitate și emite acuzații, condamnă. Intră în sfera realismului critic cu implicații sociale. Intră total în același curent care a generat teatrul lui Caragiale și poezia lui Eminescu, din care amintim numai de monumentală Scrisoare a treia. Și nu este singurul pictor al timpului care pune față în față faptele mari ale trecutului cu realitatea contemporană, direct sau indirect. Același lucru face Grigorescu în „Atacul de la Smîrdan“, în „Convoi de prizonieri“, în „Vechilul“. Îl face Andreescu în „Ulița satului“ și mai târziu, Luchian, în „Zugravul“. Și exemplele se pot înmulți. De fapt, întreaga istorie a artei demonstrează că în ciuda interdicțiilor și atracțiilor emise de o anumită oficialitate, artistul nostru a realizat imaginea adevărată a realității în care a trăit și căreia de cele mai multe ori i-a opus propria sa realitate pe care a afirmat-o prin operă.

Semnificativ este că în acest tablou, Aman nu s-a oprit asupra confruntării directe dintre domn și boieri. Minia dreptății a lui Țepeș, se simte în tumultul acelor trupuri încleștate, ca un spirit chemat să facă dreptate. Figurativ, lasă această sarcină oștenilor de rînd, nu pentru a respecta ad-literam un text de cronică. Nu se folosește nici de un interior de palat, deși cronică munteană și germană îi oferea știrea despre un ospăț în palatul domnesc din Tirgoviște, în care domnul a certat și pedepsit o seamă de boieri². Apoi, Aman consumase posibilitățile compoziționale oferite de cadrul închis al unei săli semi-obscură de palat domnesc, în seria dramelor lăpușneniene și-n alte lucrări³. Cerințele plastice, impuse de ideea acestui tablou, reclamau spațiu și lumină, pentru ca artistul să poată dezlănțui tensiunea acelor trupuri și pentru a da privitorului posibilitatea de interpretare, de analogii — spațiu în care figura de simbol a lui Vlad Țepeș putea fi chemată de imaginația privitorului. Reprezentarea sa concretă ar fi localizat acțiunea în timp.. Ar fi limitat-o.

² Michael Beheim — Gedicht über den Woiwsden Wlad II Drakul, ed. Gr. Constantin, versurile 443—480, pag. 40—41; cf. versurile 478—480.

³ a) „Moartea lui Lăpușneanu“. Compoziție — pictură.

b) „Slujitorii lui Matei Basarab răzvrătindu-se împotriva unor boieri“. Compoziție-pictură;

c) „Solii turci la Vlad Țepeș“, compoziție.

Și nu din voința unui comanditar, realiza Aman pictură cu temă de istorie, ci pentru a afirma acel crez, care a constituit liantul spiritual al întregii sale creații. Aman ducea mai departe ideile revoluției de la 1848, ideile anilor furtunoși ai Unirii și ale acelei întregi epoci de renaștere națională și socială — de afirmarea demnității unui popor.

Apoi Aman se afla cu peste o sută de ani mai aproape de epoca lui Vlad Țepeș decît noi și impresia vestitelor sale fapte, încă constituia pentru unii coșmar iar pentru cei mai mulți reazem moral. Forme de viață medievală însă existau în gîndirea vremii, în port, în limbă, în obiceiuri. Aman, era stăpîn pe o vastă cultură și documentare, raportată la întregul ev-mediu european, la Orientul Bizantin, la Imperiul Otoman și mai ales la Țările Române. Studiase și cercetase documente în mare parte inedite. Prezența lui este semnalată în Biblioteca Națională a Franței⁴, în bibliotecile Constantinopolului. Ca pictor a dovedit o mare putere de reprezentare a adevărului pictural și a realității.

La Paris studiase cu maeștrii de prestigiu european. Creuzotul în care se realiza gestația compozițiilor era atelierul și casa, în care-și crease un autentic muzeu de epocă și respira atmosfera îndepărtatelor vremi. Își realiza sieși motive pentru o adevărată trăire continuă și constantă. Procesul său de creație se vehicula între realitatea societății cu care venea zilnic în contact și realitatea istorică creată ad-hoc.

Localizarea țirgovișteană a acestui tablou are semnificații care depășesc cronica și merg în ideile înaintate ale timpului contemporan artistului — timp în care trecutul Țirgoviștei deținea un loc simbolic. Ne aflăm în ziua sărbătorii Paștelui ortodox, înainte de 1462 — anul teribilei înclăștări cu armata lui Mahomed al II-lea — înclăștare pentru care viteazul domnitor se pregătea și se străduia să-și consolideze puterea civilă și militară și nu avea altă cale decît înfruntarea deschisă cu marii boieri.

Despre Țirgoviște cunoștea cel puțin comentariul călătorului sirian Paul de Alep, scris cu două sute de ani mai tîrziu de vremea lui Vlad Țepeș, în urma vizitei la curtea lui Matei Basarab. Și care a lăsat elemente de descriere a vechii capitale pe care o apreciază la șaizeci de mii de locuitori, o asemuia cu Damascul. Înfățișa case boierești pline de fast, grădini pline de vegetație, uliți negustorești și meșteșugărești, o mitropolie pe care ca monument o compară cu Sfînta Sofia a Constantinopolului și acel frumos palat domnesc. Destule elemente de la care un artist de talia lui Aman putea să realizeze acea inspirată frîntură de peisaj — cadrul acestei impunătoare compoziții, care te îndeamnă la emoție, ca un bun de mare preț la care ai tot visat și înțelegi că l-ai regăsit — imaginea vechii capitale — deși știi bine că nu se bazează pe schițe și studii executate la fața locului.

⁴ Radu Bogdan : „Theodor Aman“, Monografie. Ed. de Stat pentru Literatură și Artă. Ed. 1955.

THEODOR AMAN : Compoziție